وەڵامی شەرعی بۆ پرسیاری خوێنەران

م / خليل أحمد

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين ومن تبعهم باحسان الى يوم الدين وبعد:

ئەم گۆشەیەی گۆڤارەکەمان فەتوای زانایان و وەڵامی پرسیار و کێشەی خوێنەرانی بەڕێز دەربارەی فیقە و حەدیس و ئەو شتانەی کە پەیوەندیان بە شەریعەتەوە هەیە لە ئامێز دەگرێت، بە ویستی خوای گەورە لە هەموو ژمارەیەکی ئەم گۆڤارە بەنرخەدا ژمارەیەك فەتوا و وەڵامی بە سوودی زانایانی متمانە پێکراو و سەرچاوەی متمانە پێکراو دەخەینە بەر دەستی خوێنەران ئەمەش وەڵامی چەند پرسارێکە:

پ١/ ئەگەر هاوڕێیەکم هەبوو کارو کاسپییەکەی حیلەو فێڵ بوو لەکاتێکدا منیش هەردەبوو سەردانی بکەم بۆنمونە کەسێکی بەڕەحم بوو ئایا تاوانم ناگات نانی بخۆم؟

وەڵام /

ئەگەر خودی ئەو خواردنەی پێشکەشی دەکات بەحەرام بەدەستی هێنا بوو یان ماڵەکەی هەموو بەحەرام بەدەست هێنابوو ئەوا دروست نییە ئەو خواردنە بخۆیت، بەڵام ئەگەر ماڵەکەی تێکەڵ بوو لەحەرام وحەڵاڵ ئەوکاتە دروستە خواردنی بخۆیت لەسەر ڕای دروست وپەسەند کراوی زانایان) [1].

پ٢/ کەسێک کەڕاوی ماسی دەکات پێش ئەوەی کەتۆڕەکەی بخاتە ئاوەکەوە، سەبەتەیەکی کارەباوی (واتە: کارەبای لەسەر بێت) دەخاتە ناو ئاوەکەوە وئاوەکە دەکاتە کارەبا وپاشان ماسیەکان کارەبایان دەچێتە سەرو

---

(١) بڕوانە کتێبی: (فتاوى اللجنة الدائمة): (٢٢ / ٣٣٣).

دەمرن، ئەنجا کەسی ڕاو چی ڕاویان دەکات ئایا ئەمە حەرامە یان حەڵاڵ، وەئایا خواردنی دروستە؟ هەروەها کەسێک مادەیەکی تەقێنەر دەخاتە ناو ئاوی دەریاوە لەناو ئاوەکە دا دەتەقێتەوە وماسیەکان دەمرن لەزۆری کاریگەری پاڵەپەستۆی دەنگی تەقینەوەکەدا ئایا ڕای شەرع چیە؟

وەڵام / ئەوەی کەباسکرا دروستە و خواردنیشی دروستە بەمەرجێك زیانی تێدا نەبێت بۆ هیچ کەسێك[٢].

پ٣/ باوکم لاڵەو قوربانیشمان بۆ سەردەبڕێت، ئایا لەبری ئەو ناوی خوا لەسەر قوربانیەکە بێنم؟

وەڵام/ کەسی لاڵ ناوی خوا لەسەر قوربانی دێنێت بەپێی توانا ومەبەستی لەدڵدا لەگەڵ ئاماژەدا هەر ئەوەندەش بەسە ناشبێت وتەواویش نی‌یە کەسی تر لەبری ئەو ناوی خوا بێنێت[٣].

پ٤/ ئایا دروستە کەسێک لەشی گران بێت مریشک سەرببڕێت، ئایا دەست لەخەنە گرتن بۆ پیاوان و ئافرەتان دەسنوێژ بەتاڵ دەکاتەوە؟

وەڵام :

أ ـ کەسی لەشگران دروستە مریشك وئاژەڵی تر کەگۆشتیان دەخورێت سەرببڕێت وە إن شاء الله هیچی تێدا نی‌یە.

ب ـ دەستنوێژی کەسێك کەدەستی گرتبێت لەخەنە دروستە پیاو بێت یان ئافرەت[٤].

پ٥/ ئایا دروستە ئافرەتان حەیوان سەرببڕن یان سەربڕاوی ئافرەتان خواردنی دروست نیە؟

وەڵام/ بنچینەکانی کارپێکراو لە شەریعەتی ئیسلامدا ئەوەیە کەپیاوان و ئافرەتان هاوبەشن وەك یەك وان مەگەر بەڵگە شتێك تایبەت بکات بەیەکێکیانەوە، سەر بڕینیش لەو حوکمانەیە کەتێیدا هاوبەشن، ئێمە هیچ بەڵگەیەك نازانین هەبێت وەسەربڕین تایبەت

(٢) بڕوانە کتێبی: (فتاوى اللجنة الدائمة): (٢٢ / ٣١٣ ــ ٣١٤) .

(٣) بڕوانە کتێبی: (فتاوى اللجنة الدائمة): (٢٢ / ٣٧٢).

(٤) بڕوانە کتێبی: (فتاوى اللجنة الدائمة): (٢٢ / ٣١٥).

بکات بەپیاوانەوە، ئەو بەڵگە گشتیانەش کەبەڵگەن لەسەر دروستێتی سەربڕینی پیاوان و ئافرەتان دەگرێتەوە[٥].

پ٦/ ئایا دروستە بۆمان لەو گۆشتە سەربڕاوانە بخۆین لەجەژنی موشریکەکاندا سەردەبڕێن وەک جەژنی لەدایک بوونی پێغەمبەر عیسی سەلامی خوای لە سەر بێت[٦] وەکو گاور و جولەکە بانگەشەی بۆ دەکەن ئەگەر کەسێ لە مەسیحیان هەستان بەسەربڕینی و لە بازاڕدا فرۆشرا ئایا دروستە لێی بکڕین؟

وەڵام/ ئەم سەربڕینانەی کەسەر دەبڕێن لەپێناو جەژنەکانی موشریکەکان یان لەشوێنی سەر بڕینی ئەوان دروست نییە موسڵمان بیان خوات هەروەها بیان کڕێت أبوداود لە (ثابت)ی کوڕی (الضحاك)ەوە دەیگێڕێتەوە ئەڵێ: (پیاوێك لەسەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) نەزری کرد لە (بوانة) وشترێك سربڕێت بەنەزر، جا هاتە لای پێغەمبەر (ﷺ) و پێی وت پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی:

(هل كان فيها وثن من أوثان الجاهلية يعبد؟) قالوا: لا، قال: (هل كان فيها عيد من أعيادهم؟ قالوا: لا، قال رسول الله (ﷺ): (أوف بنذرك فإنه لاوفاء في معصية الله ولا فيما لا يملك ابن آدم) وسنده صحيح[٧].

واتە: ئایە ئەو جێگایە بتێکی تێدا نییە لە بتەکانی سەردەمی نەفامی؟ ووتیان: نەخێر. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئایا ئاهەنگ وکۆبوونەوەکانی تێدا ناکەن؟ ووتیان: نەخێر. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەو نەزرەی کردووتە بە ئەمەك بەو ئەنجامی بدە، بۆیە ئەمەم ووت چونکە نابێت نەزرێك بکەیت کە تاوان بێت، یان نەتوانیت ئەنجامی بدەیت.

پ٧/ أـ خاوەنی کۆمپانیایەک پرسیار دەکات وئەڵێت: کۆمپیانیەکەمان بەنیازە دەزگایەکی ئۆتۆماتیکی سەر بڕین بکڕێت لەبری بەکار هێنانی چەند کەسێک چونکە ژمارەی سەربڕاوەکان یەجگار زۆرن ئایا دروستە؟

وەڵام/ بەڵێ دروستە دەزگای ئۆتۆماتیکی بکڕن بۆ سەربڕینی ئەو حەیوانانەی گۆشتیان دەخورێت .

ب ـ ئایا ناوی خوا هێنان (بسم الله أكبر) تەنها لەکاتی هەڵکردنی دەزگاکە دروستە؟ لەکاتێکا ناوی خوا هێنان بۆ سەر بڕین تەنها یەک جار

---

(٥) بڕوانە کتێبی: (فتاوى اللجنة الدائمة): (٢٢ / ٣٧٥).

(٦) کە سەری ساڵی زاینی دەکرێت .

(٧) بڕوانە کتێبی: (فتاوى اللجنة الدائمة): (٢٢ / ٤٣٨ ـــ ٤٣٩).

لەکاتی هەڵکردنی دەزگاکە دەکرێت؟

وەڵام/ تەنها یەك جار ناوی خوا هێنان (بسم الله الله أكبر) بۆ سـەر بـرین دروسـتە بـۆ کەسێ دەزگاکە هەڵکات کەبیەوێت بەو هەڵکردنەی کۆمەڵێك سەر ببڕێت بەمەرجێك دەبێ ئەو کەسە موسڵمان بێت یان ئەهلی کیتاب بێت (گاور یان جولەکە)(٨).

پ٨/ پیاوێک سامان وماڵێکی زۆری لەحەڵاڵ وحەرام و پێک هێناوە، بەو پارەیە خانووبەرەیەکی دروست کردووە تێیدا نیشتەجێ بووە چەند بەشێکی لەو خانووەش داوە بەکرێ پاشان گەڕاوەتەوە بۆ لای خوا وەک خۆی دەڵێ ـ تەوبەی سەرزەنشت کەری کردووە ئێستا چی لەوخانووە بکات؟ ئەوەش بزانن ناوبراو لەوڵاتێکدا دەژی کەخەڵکی ئەو وڵاتە تەنگی شوێنی نیشتە جێبوون دەچێژن، ئایا لەو دەست کەوتی ڕۆژانەی ببەخشێت یان چی بکات، حەرام وحەڵاڵ تێکەڵ بوون؟

وەڵام/ پێویستە ماڵی حەرام بگێڕێتەوە بۆ خاوەنەکەی یان میراتگرانی ئەگەر ئەمەی نەتوانی لەبەر نەناسینەوەیان یان هۆکاری تر وەك ئەم هۆکارە ئەو کاتە دەیبەخشێت بۆ خاوەنی پارەکە بەسەر هەژاراندا لەگەڵ پەشیمان بوونەوە لەو کارەو داوای لێخۆش بوون لەخودا و دڵ دابەستن لەسەر نەگەڕانەوە بۆ ئەم جۆرە هۆکارانە(٩).

پ٩/ سیستەمی سەربڕین لەوڵاتی میسر زۆر جار بەو شێوەیەیە (قەسابەکە حەیوانەکان دەنێرێت بۆ کەوڵ گەو شوێنی سەربڕینی ئاژەڵەکان) ئەو قەسابەو ئەوانەی کاروباری کەوڵ گە بەڕێوە دەبەن هەڵدەستن بەسەربڕینی حەیوانەکان وناردنی بەپاک کراوی بۆ قەسابەکانی تر بۆ فرۆشتن، ئێمە نازانین ئەوانەی کەهەڵدەستن بەسەربڕینی ئایا ناوی خوا دێنن (بسم الله ألله أكبر) دەکەن یان نا؟ هەروەها نازانین ئەوانە نوێژ دەکەن یان نوێژ ناکەن؟ یان جوێن بەئاینی پیرۆزی ئیسلام ئەدەن یان نا؟ ئایا لەسەر من واجبە کوڵیان لێبکەرم و هەواڵیان بزانم بۆئەوەی بزانم ناوی خوا دێنن یان نوێژ دەکەن یان واجب نیە ئەوەش دەخەمەوە یادی بەڕێزتان لەم ڕۆژگارە ئەوە زۆر بووە کەسێک نوێژ دەکات بەڵام ئەگەر توڕە بوون زۆری بۆ هێنا کوفر دەکات؟

---

(٨) بڕوانە كتێبی: (فتاوى اللجنة الدائمة): (٢٢ / ٤٦٢ ــ ٤٦٣).

(٩) بڕوانە كتێبی: (فتاوي اللجنة الدائمة): (٢٢ / ٣٣٢ ــ ٣٣٣).

وەڵام/ بنچینەی كارپێكراو بۆ سەربڕاوی موسڵمان ئەوەیە كەدروستە بوخرێت تاكو شتێك جێگیر دەبێت كەحەرامی بكات وەك كافر بوونەوە یان نەهێنانی ناوی خوا (بسم الله الله أكبر) بەئەنقەست هەروەها شتانی وەك ئەمانە[١٠].

پ١٠/ كەسێك پرسیار دەكات وتەڵێ: ئێمە لەئەمریكا دەخوێنین، ئایا دروستە بۆئێمە لەو گۆشتەی ئەوان بخۆین كەئەوان لەو وڵاتەدا دەیخۆن؟ وەڵاممان بدەنەوە خوای گەورە پاداشتتان باتەوە .

وەڵام/ بۆ موسڵمان دروستە سەربڕاوی ئەهلی كیتاب بخوات كەبریتین لە گاورو جولەكە ئەگەر سەربڕاوەكە لەوانە بوو كەلە شەریعەتی ئیسلامدا خواردنی بۆ ئێمە حەڵاڵ كراوە وەك: وشتر ومەڕو بزن ومریشك و ئەوانەی بەبەڵگەی ئەم ئایەتە دەفەرموێت:

﴿وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ حِلٌّ لَّكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلُّ لَّهُمْ﴾ [المائدة: ٥] .

خوای گەورە سەربڕاوی ئەمانی بۆ حەڵاڵ كردووین لەناو خەڵكانی تردا چونكە ئەمان سەربڕاو بۆ غەیری خوا بەحەرام دەزانن مەبەستمان بە (**الطعام**) لەم ئایەتەدا بریتیە لە سەربڕاوەكان. ئەگەر بتوانن نەیخۆن ئەوە باشترە بۆتان پارێزراو ترە بۆ دینەكەتان وەهەر كەس خۆی لەشتی گومان لێكراو بپارێزێ ئەوە ئاین و سومعەتی خۆی پاراستووە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾ [الطلاق: ٢-٣] . بەڵام كەسانی تر جگە لەئەهلی كیتاب وەك ئاگرپەرستەكان و بت پەرستەكان وشیوعیەكان وئەوانەی هیچ ئاینێكیان نی‌یە ئەوە بۆ موسڵمان دروست نی‌یە لەسەربڕاوەكانیان بخوات چونكە خوای گەورە كاتێ خواردنی سەربڕاوی ئەهلی كیتابی بەحەڵاڵ داناوە ئەوە بەڵگەیە جگە لەوان كەسانی تر لەكافران لەسەر حوكمی گشتی قەدەغەو حەرامێتی دەمێننەوە[١١].

پ١١/ ئایا بەڵگەی حەرامێتی مادە بێهۆش كەرەكان چی‌یە،ئایا (حەشیش) دروستە یان حەرامە ئەگەر حەرام بێت من كەسێكم باوكم لەگەڵ كەسێكی تردا لەو كارە شەریكن لەدوكانی بازرگانی (سەوزە فرۆشی) ئایا دروستە بۆ من لەو پارەی ئەو حەشیش فرۆشتنە ببەم وخەرجی خۆمی لێدەر بكەم؟

---

(١٠) بڕوانە كتێبی: (فتاوي اللجنة الدائمة): (٢٢ / ٣٦٨) .

(١١) بڕوانە كتێبی: (فتاوي اللجنة الدائمة): (٢٢ / ٤١١ ــ ٤١٢) .

وەڵام/ مادە بێهۆشکەرەکان پیسن خوای گەورە هەموو شتێکی پیسی لەسەر بەندەکانی حەرام کردووە تەنها شتی پاکی بۆ حەڵاڵ کردوون وەك خوای گەورە لەسورەتی مائیدەدا دەفەرموێت : ﴿**يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ**﴾ [سورة المائدة : ٤] **هەروەها ئایەتی (١٥٧) لە سورەتی ئەعراف لە وەسفی پێغەمبەردا (ﷺ) :** ﴿**وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَآئِثَ**﴾ **هەروەها بەڵگەی فەرمودەی (ئوم سەلەمە) کە (ابو داود) ریوایەتی دەکات کە پێغەمبەر (ﷺ): ((**نهى عن كل مسكر ومُفَتِّر**))*.**

زانراویشە مادە بێهۆش کەرەکان لەڕەگەزی (مفترات**)ەکانە هەروەها مادە بێهۆشکەرەکان زیانێکی گەورەو خراپیان هەیەو پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمویەتی: ((**لا ضررَ ولا ضرار**))[12]، فرۆشتن وکڕینی (حەشیش) بەکارهێنانی بۆ خواردن وخواردنەوە ولەدەمنانی (**مضغ**) حەرامە چونکە بێهۆشکەرەو زیانی زۆری تێدایە بۆ مرۆڤ، لەشەریعەتی ئیسلامدا ئەو شتانەی بێهۆش کەر بن قەدەغە کراون لە صەحیحی موسلیمدا وەلە (سنن) ی أبوداود لە (ابن عمر)ەوە (خوایان لێ ڕازی بێت) فەرمویەتی: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی : ((**كل مسكر خمر وكل خمر حرام**))، وە لە(ابن عباس) ەوە خوایان لێڕازی بێت لەپێغەمبەری خواوە (ﷺ) فەرمویەتی : ((**كل مسكر حرام**))، هەروەها دروست نیە لەسودی ئەو کارە بخورێت[13].**

وصلى الله على نبينا محمد وعلى آله وصحبه و سلم.

www.ba8.org

* رواه أبو داود: (٣٦٧٩)، وصححه الشيخ الألباني في صحيح الجامع الصغير: (٦٩٧٧)، أما لفظه: (ومفتر) ضعيف، ضعفه الشيخ الألباني في ضعيف الجامع الصغير: (٦٠٧٧)، وسلسلة الأحاديث الضعيفة: (٤٧٣٢).

(١٢) أخرجه الحاكم (٢/٥٧–٥٨) والبيهقي (٦/٦٩– ٧٠) والدار قطني (٥٢٢، ٣٢١) وابن ماجة (٢/٥٧) وأحمد (١/٣١٣) وابن أبي شيبة وعبدالله بن أحمد في (زوائد المسند) (٥/٣٢٦)) والطبراني في معجم الأوسط والكبير برقم (١١٥٧٦) ورقم (١١٨٠٦) وأبو يعلى ورواه مالك مرسلاً في الموطأ (٢/٢١٨) ورواه أبو داود في سننه بلفظ (من ضارّ ضارّ الله به ومن شاق شق الله عليه) أنظر عون المعبود (١٠/٦٤) الطبعة الثانية المكتبة السلفية بالمدينة النبوية، وصححه الألباني في الصحيحة رقم: (٢٥٠).

(١٣) **بڕوانە کتێبی**: (فتاوي اللجنة الدائمة): (٢٢ / ١٣٧ – ١٣٨) .